

EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON

Brüssel, 13.12.2004
KOM(2004) 777 lõplik

**KOMISJONI TEATIS NÕUKOGULE JA
EUROOPA PARLAMENDILE**

**Energiadialoog Euroopa Liidu ja Venemaa Föderatsiooni vahel
aastatel 2000 kuni 2004**

1. SISSEJUHATUS

Euroopa Liidu tippkohtumisel 2000. aasta oktoobris Venemaa Föderatsiooniga algatatud energiadialoog tuleneb täheldusest, mille kohaselt Euroopa manner moodustab kultuuriliselt, ajalooliselt ja majanduslikult seotud avara geopoliitilise ala, ning et tulevikus tuleks jätkusuutlikult väärtustada energiaalast täiendavust mandri ida- ja lääneosa vahel. Venemaa Föderatsioon ei ole mitte üksnes meie tähtsaim fossiilse energiaga, nagu näiteks uraaniga, varustaja, vaid võiks teataval määral mängida ka vahendajarolli rahvusvahelisel turul, esindades teatavas suhtes kõige paljutootavamad alternatiivi ja geograafiliselt Euroopale kõige lähemat energiavarustust Lähis-Idast. Samal ajal on Euroopa Liit eriti huvitatud Venemaast kui majanduslikult stabiilsest partnerist ja naabrist ning rõhutab seega jätkuvalt majanduse ja kaubanduse mitmekesistamise tähtsust Venemaa jaoks, et tagada jätkusuutlik majanduslik areng pikas perspektiivis.¹

Üldist laadi partnerlus- ja koostöölepinguga² (sõlmitud 1994. aastal ja jõustunud 1997. aastal) määrati kindlaks institutsioonilised struktuurid koostöö teostamiseks kõikidel ühist huvi pakkuvatel teemadel. Kuid vaatamata lepingu olemasolule ei lahendatud energiaga seonduvaid spetsiifilisi küsimusi, mis on tekkinud viimase kümne aasta jooksul või mis jäid 1994. aastast alates lahtiseks, nagu näiteks tuumamaterjali kaubandus, ning mis on mõlema poole rahulolematuse allikaks. Lahendusi ei saavutatud energiaharta lepingu – mitmepoolne leping 51 allakirjutajaga, kes ei ole ainult Euroopast – elluviimise tulemusel, kuna Venemaa lükkas 1994. aastal sõlmitud lepingu ratifitseerimise määramata ajaks edasi.

Rahvusvahelise energiaolukorra järsk muutus 1999. aastal, energia siseturu areng, Venemaa kandideerimine Maailmakaubandusorganisatsiooni (WTO), Euroopa Liidu laienemine kümnele uuele liikmesriigile, millest kaheksa asuvad Kesk- ja Ida-Euroopas, on suurendanud Venemaa ja Euroopa Liidu vastastikust majanduslikku sõltuvust ning ka pakiliselt lahendust vajavate energiaküsimuste arvu, nagu pikaajalised lepingud või sihtkoha klauslid. Partnerlus- ja koostöölepingule täienduseks osutus energiasuhete konkreetsete küsimuste lahendamise lihtsustamiseks vajalikuks dialoog Euroopa Liidu ja Venemaa vahel.

Energiadialoog suunati eeskätt „kõikide selle sektori ühist huvi pakkuvate küsimuste”³ lahendamisele. Seepärast kuulusid dialoogi prioriteetide hulka koostöö energiasektorisse investeerimise tingimuste soodustamiseks, sealhulgas tootmisjaotuse lepingud.

Omapärase kahepoolse algatusena keskendus dialoog probleemide lahendamisele. Nelja aastaga arenes see välja tõeliseks partnerluseks, milles avanevad täna laiema väljavaated, mis lähevad kaugemale pelgalt energiatoodete kaubavahetuse

¹ Mõned kommenteerijad on hinnanud, et ELi ja Venemaa kaubandussuhteid võib kokku võtta kahe sõnaga „Energia ja asümmeetria” („The EU Russia Strategic partners or squabbling neighbours” Centre for European Reform).

² PCA: partnerlus- ja koostööleping.

³ 2000. aasta oktoobri EL-Venemaa tippkohtumise tulemusel vastu võetud ühisavaldus.

küsimustest, laienedes nii transpordiprobleemidele kui ka energiasektoriga seonduvale keskkonnamõjule.

2. ENERGIADIALOGI AINULAADNE STRUKTUUR: KÕIKIDE OSALISTE SEOTUS

Dialoogina on energiapartnerlus arenenud mõlema poole huvi keskmes olevate konkreetsete teemade ning mõlema heaks tehtavate otsuste põhjal. Sellises püüdluses ei võinud edu saavutamiseks tähelepanuta jätta otsustamisprotsessi ühtegi etappi. Kaasata tuli kõik asjaosalised. Nii keskendus sisse seatud tööstruktuur paindlikule korraldusele ja alalisele dialoogile nii poliitiliste kui ka tööstusvaldkonna osaliste vahel.

2.1. Eduka dialoogi poliitiline käivitusjõud

Energiadialoogi lükkasid käima president Putin, Chirac ja Prodi 2000. aasta oktoobri EL-Venemaa tippkohtumisel. Järgnevatel tippkohtumistel edastati teave tööde edasijõudmisest (vahearanded⁴) ning anti järelkontrolli suunised. Dialoogi edukas läbiviimine⁵ tehti ülesandeks president Putini ja president Prodi nimetatud ainsatele läbirääkijatele. Nende nimetamine *ad personam* soodustas dialoogi katkematu jätkamist. Liikmesriikidega peeti regulaarselt nõu ja neid teavitati nõukogu komisjoni talituste aruannete (töödokumentide) kaudu. Enamiku liikmesriikide ilmutatud huvi eri toimikute arengute vastu ja nõukogu praeguse eesistumise soov võtta energiadialoog üheks oma prioriteediks annab tunnistust selle ettevõtmise tähtsusest ja kasust, nagu seda juba rõhutati 2001. aastal, kui volinikud (Patten ja Lamy) vihjasid, et energiadialoog on „ulatuslikumate suhete eelkäijaks”.⁶ Madalmaade eesistumisel pakuti liikmesriikidele välja institutsioonilise korralduse ja dialoogi tulevaste prioriteetide kohta soovitusi sisaldav mitteametlik dokument.⁷ Neid korrati osapoolte viiendas aruandes, mis esitati 2004. aasta novembri EL-Venemaa tippkohtumisel.

2.2. Tööstus osaleb täiel määral

Energiadialoogi algatamisest alates on tööstussektori vastutavaid isikuid kutsutud osalema kahepoolsetes töörühmades strateegia, tehnoloogia ülekandmise, investeringute, keskkonnaküsimuste ja energiatõhususe teemadel. Nende Euroopa ja Vene erasektori ja riigiasutuste asjatundjatest koosnevate rühmade ülesandeks on uurida ühishuvi pakkuvaid valdkondi ja määrata kindlaks prioriteetsed koostöösektorid. Nende tööde põhjal on tehtud järeldused ja soovitusel, mis on kokku võetud ülevaatlikus aruandes, mille kaks osapoolt esitasid 2001. aasta oktoobri EL-Venemaa tippkohtumisel. Töörühmad on otsustanud tulevikus uuesti kokku tulla, et minna edasi spetsiifilisematel teemadel, nagu soovib Madalmaade

⁴ Täna on EL-Venemaa tippkohtumisele edastatud viis osapoolte ühist vahearannet: 3. oktoobri 2001. aasta VIII tippkohtumisel, 29. mai 2002. aasta IX tippkohtumisel, 11. novembri 2002. aasta X tippkohtumisel, 6. novembri 2003. aasta XII tippkohtumisel ja 25. novembri 2004. aasta XIV tippkohtumisel.

⁵ Venemaa Föderatsioon nimetas läbirääkijaks Viktor Hristenko (järgemööda asepeaminister ning energia- ja tööstusminister) ning komisjoni energia ja transpordi peadirektoraadi peadirektori, François Lamoureux.

⁶ Financial Times, 5. detsember 2001.

⁷ 26. oktoobri 2004. aasta nõukogu (COREPER) vastu võetud mitteametlik dokument.

eesistumine. Teemaatiliste rühmade jaoks eristatakse nelja teemat: investeeringud, infrastruktuurid, energiatõhusus ja kaubandusvood.

Neid teemaatilisi töörühmi täiendab kasulikult tööstusjuhtide ümarlaud (EU – Russia industrialists' Round Table). Tööstus võttis algatuse osaleda aktiivselt energiaturgude integreerimises „energia juhtrühma”⁸ raames (loodud 2003. aasta detsembris),⁹ mis koosneb Euroopa ja Venemaa ettevõtete keskkondade esindajatest. See struktuur on ettevõtete energiadialoogis laia osavõtu mehhanismi tuumikuks ja koordineerijaks. Tööstusosalus on üheks energiapartnerluse pikaajalise edu pandiks. Juhtrühma koosolek ja tööstusjuhtide ümarlaua kuues kogunemine toimus 10. novembril 2004. aastal mõlema ainsa läbirääkija ja Madalmaade eesistumise kohalviibimisel (M. Zalm, Madalmaade asepeaminister ja rahandusminister). Nimelt lepiti kokku, et neli teemaatilist rühma annavad aru juhtrühmale, kes teeb nende aruandest kokkuvõtte.

2.3. Dialoogi konkreetse elluviimise struktuurid:

Alates 2000. aastast sisse seatud töömeetod, mis rajaneb ainsate läbirääkijate isiklikul pühendumusel, ümarlaudade korraldamisel ja kõiki asjaomaseid osalisi kaasavatel arutelukonverentsidel, on osutunud viljakaks. Hiljuti loodud tugistruktuurid annavad dialoogile uue hoo ja rikastavad seda. Need tugistruktuurid täiendavad partnerlus ja koostöölepingu struktuure, milleks on EL-Venemaa partnerluse alaline nõukogu (mis võib käsitleda energiaküsimusi), koostöökomitee ning allkomiteed, mis käsitlevad energiaküsimusi tehnilisel tasemel.

⁸ Selle rühma liikmete hulgas tuleks märkida hr Tšubaisi (CEO Rao-Ues), Milleri (CEO Gazprom), Vekselbergi (BP-TNK), Bernotat⁹ (CEO of E.on), Sutherland'i (BP) ja Verberg'i (GasUnie) aktiivset osalust.

⁹ EU/Russia Industrialist Round Table, Moskva, detsember 2003: http://www.europa.eu.int/comm/energy/russia/reference_texts/industrialists_en.htm

a) Paindlik töömeetod

– osapoolte regulaarsed kohtumised

Pooled kohtuvad korrapäraselt, et arutada arenguid käsilolevates küsimustes. Komisjoni asjaomastest talitustest koosnev kooskõlastusüksus on dialoogi algatamisest alates kogunenud 36 korral. Selle liikmed kohtuvad korrapäraselt oma Vene kolleegidega eri päevakorraliste teemade asjus, mis puudutavad loodusliku gaasi, uraani või elektri kaubandust.

– ümarlaud

Päevakorralistel teemadel on korraldatud mitmeid kõrgetasemelisi Vene ja Euroopa era- ja avaliku sektori partnereid ühendavaid ümarlaudu. Nii toimus Brüsselis (10. detsembril 2003) loodusliku gaasi teemaline konverents ja Moskvast elektriteemaline konverents (16. oktoobril 2003), kus osalesid peamised erasektori, mitmete Vene ministriumide, komisjoni talituste esindajad ja koguni volinikud (pr de Palacio või hr Monti) ning nõukogu eestseisus.¹⁰

Lõpuks toimub analüüside, stsenaariumide ja strateegiate alaline võrdlemine kõige kõrgemal tasemel nii Euroopa kui ka Venemaa tööstussektori osavõtul. A. Tšubais, Vene elektriettevõtte RAO UES president ja A. Miller, Gazpromi president, osalevad aktiivselt dialoogis.

b) Tugistruktuur

Ettevõtmiste toetuseks on kaks stabiilset struktuuri: energiatehnoloogiate ühiskeskus ning turuvaatluskeskus.

– EL-Venemaa energiatehnoloogiate ühiskeskus

EL-Venemaa energiatehnoloogiate ühiskeskus¹¹ loodi 5. novembril 2002. aastal Moskvast. Seda juhivad kaks kaasdirektorit, üks Venemaalt ja teine Euroopast. Keskus on platvorm, mis tegeleb edasijõudnud energiatehnoloogiate edendamise (nafta, gaasi, söe, elektri, uute ja taastuvenergiate ning energiasäästu sektoris) tööstuspartnerluse kaudu ning prioriteetsetesse projektidesse tehtavate investeeringute rahastamise lihtsustamisega.

¹⁰ Nimetada võib teisigi toimunud või tulevikus toimuvaid tehnilisemal tasemel ümarlaudu: energiatehnoloogiate võrdlevate analüüside konverents (Moskva, 17. oktoober 2003); naftatoodete kvaliteedi ümarlaud (2004. jooksul); energiatõhususe seminar (2004. jooksul).

¹¹ Täpsemat teavet keskuse kohta saab:
<http://www.technologycentre.org/eng.htm>
<http://www.technologycentre.org/eng.htm>

Oma ülesannete täitmiseks on keskus mõeldud:

- eesrindlike energiatehnoloogiate alase teabevahetuse soodustamiseks vajalike tingimuste edendamiseks, Vene ja Euroopa energiasektoris osalejate vahelisi kontakte hõlbustavate tegevuste korraldamiseks ja kooskõlastamiseks, sealhulgas tehnoloogiauringute ja -arenduse valdkonnas;
- konkreetsete ja suureulatuslike tehnoloogiaalaste koostööprojektide väljaselgitamiseks, hindamiseks ja hõlbustamiseks eespool nimetatud energiasektorites ning nende edendamisele kaasaaitamiseks;
- sidemete sõlmimiseks ja ühistegevuse kooskõlastatuse tagamiseks teiste Vene ja Euroopa energiakeskustega ning energiatehnoloogiate levitamise eesmärgil ühise teaberuumi loomise edendamiseks.

Selleks on keskus korraldanud mitmesuguseid ümarlaudu ning mõlemale poolele kasulike tehnoloogiaprojektide ettepanekud hakkavad selguma.

Selle keskuse tegevus aitab kaasa mõlemale poolele kasutoovate investeeringute kaasamisele keskuse tegevusvaldkondades.

– **Turuvaatluskeskus**

Liidu energia siseturu üha kasvava integreerimise hõlbustamiseks ja energiavarustuse turvalisuse tagamiseks, võimaldab energiaturu vaatlussüsteem jälgida energia siseturu andmeid ning selle hea toimivuse ja energiavarustuse turvalisuse seisukohast peamisi küsimusi, lihtsustada vajalike energiainfrastruktuuride teostamist ja määrata kindlaks liidusisest ja -välist energiavarustust ähvardavaid ohte. Vaatlusstruktuur katab nimelt nafta-, loodusliku gaasi ja elektrisektoreid.

See komisjoni sisestruktuur moodustab keskse usaldusväärse kvalitatiivsete andmete ja teabe allika. See on komisjonile, liikmesriikidele, tööstusele ja teistele asjaomastele pooltele abiks energiapoliitika või uute investeeringute alaste otsuste tegemisel ning võimaldab nimelt seeläbi tagada liidu energiavarustuse turvalisuse lühi-, keskmise- ja pikaajaliselt. Konkurentsi toetamine ja parema maksumusega energiavarustuse tagamise vajadus on kooskõlas Lissaboni Euroopa Ülemkogul (23. ja 24. märtsil 2000) kindlaksmääratud strateegiaga.

Pidades silmas ELi ja Venemaa vastastikust huvi energiavarustuse turvalisuse ja stabiilsuse parandamise vastu ning Venemaa kui ELi energiaga varustaja tähtsust, kavatseb komisjon kaasata Venemaa selle vaatluskeskuse töödese esimesel võimalusel ja luua sidemed gaasi- ja naftaturu vaatlussüsteemiga, mille kavatseb luua Venemaa Föderatsioon.

3. ENERGIADIALOGI TULEMUSED

Komisjoni 2000. aasta 30. novembril vastuvõetud rohelises raamatus „Euroopa energiavarustuse kindluse strateegia” väljakuulutatud kolme teemat – konkurentsi tugevdamine energia siseturul, jätkusuutliku arengu kaitsmine ja välise energiavarustuse kindlustamine – väljendati konkreetsetes tegudes Venemaa Föderatsiooniga peetava energiadialogi raames.

Dialoog võimaldas lahendada Vene ettevõtete raskused seoses energia siseturuga, kehtestades ühenduse turul tegutsevatele ettevõtetele selged ja etteaimatavad eeskirjad. See avas Euroopa ettevõtetele tee Vene turule. Sellel ajavahemikul teostati näiteks BP, Shell'i, Total'i või ENI investeeringud. Dialoog aitas kaasa teatavate konkreetsete raskuste lahendamisele, mis võisid Euroopa ettevõtetele esineda. Teiselt poolt tehti ka Vene investeeringuid Euroopa Liitu peamiselt Gazpromis osaluste võtmise teel.

Lõpuks saavutati dialoogi raames tingimused Euroopa mandri energiavarustuse pikaajaliseks arendamiseks transpordinfrastruktuuride ehitamise ja kaasajastamise ning turvaeeskirjade kehtestamise toetamise teel.

Neid tulemusi ei oleks ilma poolte vastastikuse huvita saavutatud. Venemaa ja Euroopa Liit on energia valdkonnas tihedalt üksteisest sõltuvad. 25 liikmega Euroopa Liidu jaoks on Venemaa peamine energiatoodete tarnija nii loodusliku gaasi (1/2 impordist), nafta (1/4 impordist) kui ka uraani (1/3 impordist) osas. Venemaa jaoks on EL põhiline majanduspartner. Liit on tema energiatoodete loomulik turustusala (kõik tema ekspordivõrgud on orienteeritud Euroopale: õlitorustikud, gaasijuhtmed ja kuni jõestiku-, raudtee- ja maanteevõrguni välja). Tooraine müük tagab Venemaale valuutasissetuleku ja ligi 40% föderatsiooni eelarve tulust.

Samal ajal rõhutab EL jätkuvalt maa majanduse ja kaubanduse mitmekesistamise tähtsust Venemaa jaoks, et tagada jätkusuutlik majandusareng pikaajaliselt.

3.1. Energiadialoog siseturu teenistuses

Kui siseturg peab võimaldama Euroopa energiasektori ratsionaliseerimist liidu tarbijate hüvanguks, peaks see ühtlasi sujuvamaks muutma olemasolevaid suhteid rahvusvahelise energiatoodete turuga. Euroopa Liidu impordisõltuvuse kindel kasv lähikümneanditel ei võimalda ette näha rahvusvahelisest turust kõrvale jäämist. Venemaa osaleb edukalt Euroopa Liidu varustamisel mitmekesise fossiilse energiaga. Seega ei ole mõeldav, et Euroopa Liit võiks seada impordile koguselisi piiranguid. Turgude läbipaistvus ja eluterve konkurents on liidu stabiilse energiavarustuse tagatiseks.

Gaasisektor, millest meie majandus sõltub tulevikus kõige enam, näib selles osas kõige hapram. Venemaa peaks jääma liidu peamiseks välistarnijaks.¹² Järelikult ei

¹² Gaasi kui laia kasutusspektriga energia osa suureneb meie majanduses tunduvalt. See kasvab 1/5 kolmandiku tasemele meie kogutarbimisest ning elektritootmises 1/3 kuni ligi poolele ajavahemikul 2000 kuni 2030. Importgaas võib moodustada kuni 80% meie vajadustest 2030. aastaks. Venemaalt

tohiks ekspordiriigid muuta siseturu eeskirju lepingutega, mille majanduspõhimõtted ei vasta ühenduse õigusele.

Nimelt tuleks selgitada siseturueeskirju pikaajaliste lepingute suhtes, mis sisaldavad vaba ringluse ja liidus kehtivate konkurentsieeskirjadega vastuolulisi territoriaalse piirangu klausleid. Tänu dialoogile võidi neid aspekte arutada ja nähti ette lahendused. Pikaajaliste lepingute põhimõte säilitati õigustatult. Lisaks energiavarustuse kindlustamisele tagab nende kestus ka liidu varustamiseks vajalike investeeringute (tootmisesse ja infrastruktuuridesse) prognoositavuse. Energia siseturu eeskirjadega kokkusobimatute sihtkoha klauslite osas saavutati 2003. aasta 6. oktoobril kokkulepe ENI ja Gazpromi vahel. Sellele peaks lähiajal järgnema teisi kokkuleppeid lepingutes Saksamaa ja Austriaga.

3.2. Energiadialoog jätkusuutliku arengu teenistuses

Alates energiadialoogi alustamisest Venemaaga on komisjon rõhutanud Kyoto kohustuste tähtsust. Dialoogi raames ei jätnud komisjon tõstatamata küsimust protokollis Venemaa Föderatsiooni poolse ratifitseerimise vajalikkuse osas, ilma milleta ei ole protokollis võimalik tõhusalt ellu viia.¹³ Kyoto protokollis täitmine Venemaa poolt peaks aitama tal saavutada oma riiklike energiavarude säästlikuma tarbimise.

Venemaa jätkusuutlik majandusareng toimub oluliste reformide elluviimise teel, sealhulgas energiasektoris ja eriti selles osas, mis puudutab loomulike monopolide struktuuri ja haldamist, loodusvarade hinnastruktuuri ja maksustamise korda. Ühelt poolt peaksid need reformid edendama kaubanduse stabiilsust tulevikus, sest nad soosivad tulevasi investeeringuid ja parandavad energiatõhusust. Teiselt poolt peaksid need reformid panustama Vene majanduse mitmekesistamisesse, edendades peale energia ka teiste sektorite ümberkorraldamist ja arengut.

Vene majanduse kaasajastamine, tema kõrge majanduskasvu toetamine (7% ringis aastas) eeldavad, et Vene tööstus suundub suurema energiatõhususe poole nimelt selleks, et eraldada täiendavaid ekspordimahte, mille üheks saajaks peaks olema liit. Energiatransport (maismaal või meritsi), mida Venemaa ja liidu vahel intensiivistatakse, on Euroopa Liidu maadele ka murettekitav seoses keskkonnahoiu probleemidega.

a) Keskkonnasõbralikum energiatarbimine

Energiatõhususe kasv on Venemaa Föderatsiooni energiastrateegia prioriteetide osaks. Selles valdkonnas võib nimelt viljakaks osutada heade tavade ja tehnoloogiate vahetuse teel toimuv Euroopa Liidu ja Venemaa Föderatsiooni ettevõtete vaheline tööstuskoostöö. Hoonete energiaefektiivsuse ümarlaud toimus Moskvas (2004. aasta oktoobris) ja teine Nižni Novgorodis, et täpsustada projekte, mida võidakse arendada energiatehnoloogiate ühiskeskuse toega.

tulev import võib absoluutväärtustes üksnes kasvada, isegi kui meie Venemaalt pärit impordi suhteline osa jääb 50% tasemele.

¹³

2004. aasta oktoobris kiitis Duuma heaks Kyoto protokollis ratifitseerimise, mis võimaldab Venemaa Föderatsioonil saada osa protokollis eelistest. Euroopa Komisjon pakub tehnilist abi TACIS programmiga (2 miljonit eurot) 2005. aasta alguses.

Energiaefektiivsuse pilootprojektid käivitati ühiselt Venemaa põhja- ja lõunaosas: Arhangelskis, Astrahanis ja Kaliningradis. See viimane kujutab endast olulist poliitilist panust energiakoostöö jaoks, tulenevalt selle piirkonna enklaavi tüüpi paiknemisest Euroopa territooriumil.

Kaliningradi puhul hinnatakse, et energiaefektiivsuse kava elluviimise tulemusel saavutatakse potentsiaalne energiasääst 35–40%. Seda potentsiaali ei või piirkonna jaoks alahinnata, pidades silmas, et piirkonda varustatakse 90% osas primaarenergiaga Venemaalt (gaasijuhtme kaudu) tuleva transiidi kaudu ning 95% piirkonna elektrist tarnib Vene võrk IPS/UPOS. Baltimaade ühinemine ELiga ja nende lõimimine aja jooksul Euroopa elektrivõrku sunnib otsima tehnilist lahendust seoses Kaliningradi elektrisüsteemiga. See eeldab järelikult ELi ja Venemaa vahel kooskõlastatud lahenduse leidmist selles valdkonnas.

Energiaefektiivsuskavadega peab paralleelselt kaasas käima taastuvate energiaallikate areng. Ühiskeskuse korraldatud taastuvenergia ümarlaud toimus Moskvast 22. juunil 2004. aastal.¹⁴ Sellel julgustati taastuvenergia arenguks soodsa raamistiku loomist Venemaal. Komisjon ning Vene tööstus- ja energiaministeerium võtsid ühiselt vastu 2004. aasta töökava. Spetsiifilisemad seminarid kütuselemendi, süsihappegaasi piirangute ja biomassi teemadel korraldati, et kavandada Venemaa osalemist uuringute raamprogrammis.

Pärast Kyoto protokolliga ratifitseerimist peaks energiatehnoloogiakeskus uurima erainvesteeringute võimalusi tüüpprojektidega „Joint Implementation” (ühisteostus). Arhangelskis, Astrahanis ja Kaliningradis olemasolevaid projekte võidakas kasutada sellealaste pilootprojektidena.

b) Vähem saastavad transpordivahendid

Transpordivõrkude füüsiline turvalisus on samuti tähtsaks koostöövaldkonnaks. Energiadialoogis uuriti piirkondliku satelliitjärelevalvesüsteemi sisseseadmist õnnetuste ennetamiseks ning lekete tuvastamiseks nafta- ja gaasiinfrastruktuurides. Venemaa süsivesiniku ekspordi võrgu ohutuse ja tõhususe parandamiseks vajalike rehabilitatsiooni- ja investeeringuvajaduste hindamise tehniline abi otsustati programmi TACIS 2004 raames.

Merereostus on kõikide Balti mere ja Põhja mere maade jaoks ülimalt delikaatne teema. Hiljutised mereõnnetused ja kasvav liiklustihedus piki ELi rannikut teevad mereohutusest eriliselt tähtsa küsimuse ELi ja Venemaa vahelises koostöös. Komisjon saavutas Venemaa lubaduse tugevdada kontrolle oma sadamatesse saabuvatel tankeritel ning toetada Euroopa Liidu jõupingutusi Rahvusvahelises Mereorganisatsioonis (IMO), eelkõige ühekordse põhja ja parrastega naftatankerite kõrvaldamiseks. Selles viimases punktis saavutati IMO raames 4. detsembril 2003. aastal kompromiss, mis jõustub 2005. aasta aprillis. Seni mitmekordistab EL kohtumisi Venemaaga, et julgustada IMO standardite kiiret kohaldamist. Erilist rõhku asetatakse ka maismaatranspordi (õlitorustikud või raudteetransport) rolli tugevdamisele.

¹⁴ Lisateavet saab: <http://www.technologycentre.org/>

Transporti ja energiatarbimissektorit ei tohi energiadialoogist välja jätta. Need on ligi kolmandiku süsihappegaasiemissioonide tekitajaks ning nende ratsionaliseerimine, nimelt linnaliikluses, võiks olla oluliseks keskkonnaparandamise allikaks. Tihedam koostöö selles sektoris võiks tulla kasuks mõlemale poolele. Esimene transpordiseminar toimus 2004. aasta mais ja võimaldas piiritleda koostööalad eelolevateks aastateks, ning teine, linnatranspordivahenditele pühendatud seminar, toimus 2004. aasta oktoobris.

3.3. Energiadialoog stabiilse ja ettearvestatava varustuse huvides

Nagu märgiti liidu energiavarustuse kindluse rohelises raamatus, ei taotle Euroopa energiavarustuse kindluse poliitika niivõrd mitte energiasõltumatus maksimeerimist või sõltuvuse minimeerimist kui just sellega seonduvate riskide vähendamist. Nii peab meie suhetes Venemaa Föderatsiooniga, kellest energiasõltuvus edaspidi vältimatult kasvab, koostöö taotlema konstruktiivse vastastikuse sõltuvussuhte loomist: kehtestama ettearvestatavad kaubanduseeskirjad, suurendama transpordivõrke ja soodustama investeringuid, edendades stabiilsemat ja läbipaistvamat õiguslikku raamistikku, ning julgustama olulisi reforme Venemaa energiasektoris.

a) Energiatoodete kaubandus

Süsivesiniku kaubandus oli energiadialoogi üks esimesi selgitatavaid teemasid. Pärast rohkeid arutelusid Vene poolega, nimelt viimase laienemise puhul, koostati ühisavalduses Venemaa ja ELi suhteid ning ELi laienemist käsitlev akt, milles täpsustati, et enam ei ole piiranguid loodusliku gaasi ega nafta impordile Euroopa Liitu.

Euroopa Liidu ja Venemaa kahepoolse lepingu raames Venemaa ühinemise kohta Maailma Kaubandusorganisatsiooniga (WTO) 2004. aasta mais saavutasid pooled kokkuleppe teatavates energiaalastes küsimustes. Venemaa võttis WTO suhtes kohustusi tööstustarbijatele võimaldatavate gaasihindade ja energiatoodete ekspordimaksude osas. Lisaks leppisid pooled kokku koostöö süvendamises energia infrastruktuuride küsimustes.

Paralleelselt on läbirääkimiste järgus oleva tuumamaterjalide kaubanduse alase lepingu eesmärgiks kehtestada läbipaistvad, stabiilsed ja ettearvestatavad kaubanduseeskirjad mõlema poole tuumatööstuse huvides ja rakendatavuseks. Uues lepingus tuleb arvesse võtta mitte üksnes uusi turutingimusi laienenud Euroopa Liidus, vaid ka mõlema poole tööstuse säilitamise vajadust.

Tuumamaterjalide alased kaubandussuhted uute liikmesriikidega moodustavad Venemaa jaoks üle 200 miljoni dollari aastas, mis vastab ligi 80% uute liikmesriikide turust (12% ekvivalent 25liikmelise liidu turust). Vene ekspordiettevõtted olid kokku leppinud uute liikmesriikide tuumaelektrijaamade varustamises pikaajaliste lepingute alusel, millest mõned kestavad edasi pärast 2004. aasta 1. maid. Diplomaatiline kirjavahetus kahe osapoole vahel 2004. aasta aprillis võimaldas täpsustada selles valdkonnas rakendatavaid eeskirju, kinnitada nende lepingute kehtivust Euratomi lepingu alusel (artikkel 105) ning vältida selliselt asjatuid huvide kokkupõrkeid uute liikmesriikidega.

Seega on tähtis, et energiakaubandus oleks kaetud läbipaistvate ja ettearvestatavate üldiste kaubanduseeskirjade ja -põhimõtetega, nagu näiteks, ühelt poolt, partnerlus- ja koostööleping ja Maailma Kaubandusorganisatsiooni eeskirjad ning, teiselt poolt, kaubanduse lihtsustamise ja investeringute kaitse alased sätted tulevikus Euroopa Majanduspiirkonna raames.

b) Üleeuroopalised energiavõrgud

Energiatranspordi usaldusväärsus on üks Euroopa Liidu stabiilse ja pideva energiavarustuse tingimusi. Venemaa päritolu süsivesinik lähetatakse kas maitsi (õlitorustik või gaasijuhtmed) või meritsi (vt eespoolt). Kui eelistada tuleb maismaatransporti, tuleks teha pingutusi võrkude tugevdamise suunas.

Euroopa Liidu-Venemaa tippkohtumisel koostati nimekiri prioriteetsete projektide (alates 2001. aastast) kohta, mille kohta tuleks üleeuroopaliste energiavõrkude raames teha Euroopa Liidu kaasrahastatavad teostatavusuuringud.

Üleeuroopaliste energiavõrkude kontrollimine, mis kiideti heaks 26. juunil 2003. aastal, selgitab välja teatud arvu elektri- ja gaasiinfrastruktuuride projekte, millesse on kaasatud Venemaa Föderatsioon. Ülevaatamise¹⁵ prioriteetseks teljeks on Ühendkuningriiki ja Euroopa mandri põhjaosa Venemaaga ühendava gaasijuhtme projekt. Energiainfrastruktuuri alase koostöö olulisust tuleb rõhutada nimelt tähtsuse tõttu, mida omavad õlijuhtmed meritsi naftatranspordile Balti meres. Nii Skandinaavia maad kui ka Balti maad on eriti mures Balti merd läbivate naftatankerite arvu tunduva kasvuga, mis mitmekordistab proportsionaalselt naftalekke ohtu rannikuriikidele.

Energiadialoog ei asenda nende projektide elluviimiseks ärielistel ja majanduslikel kaalutlustel rajanevat erasektorit. Neid projekte „ühishuvi” esindavateks liigitava tunnuse eesmärgiks on lihtsustada projektide elluviimist, nimelt seoses Euroopa investorite kõhkleva hoiakuga Venemaale asumise suhtes, tulenevalt olulistest äririskidest.

Uurida tuleks teisi viise nafta transportimiseks, et vältida Balti mere koormamist või osalemist Bosporuse väina liikluse küllastumises. Raudteetranspordi kasv on üks teatavat huvi pakkuvaid võimalusi praeguses naftahindade pideva kallinemise konjunktuuris.¹⁶ See alternatiivne lahendus võiks pealegi kaasa aidata teatavate transpordiviiside kõrvalejätmisele.

3.4. Energiadialoog kogu mandri harmoonilise turu huvides

Kuna energiadialoog võimaldas pooltel läheneda, mis peaks tulevikus veelgi tugevnema, ollakse mõlema, Vene ja ühenduse turu strateegiate ühtekuuluvuse suunas õigel teel. Energia siseturu põhimõtted, nagu energiaefektiivsus, ettevõtete sisestruktuuride reform, elektrisektori reform, näiteks eristamine, võiksid olla Vene

¹⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsuse ettepanek, millega kehtestatakse üleeuroopaliste energiavõrkude suunised ja tunnistatakse kehtetuks otsused nr 96/391/EÜ ja nr 1229/2003/EÜ.

¹⁶ Vene eksport raudteel moodustab ligi kolmandiku ekspordi kogumahust. See transpordiviis on tunduvalt kallim kui meretransport. Siiski võivad ekspordi kasv ja kõrge naftahind seda transpordiviisi stimuleerida.

energiasektori ümberkorraldamise ja reformide võrdlusraamistiku osaks. Kui need kaks turgu on eraldi, peaksid need juhinduma ühistest põhimõtetest.

a) Ühendatud elektrivõrk

Arutelud elektrisüsteemi reformi teemal on hästi edasi jõudnud. Tuleks nimelt kavandada Venemaa osalemine ühenduse elektriturul, pidades silmas Euroopa mandri ettearvestatavaid elektrivajadusi.¹⁷ Nii kanti Vene elektrivõrgu sünkroonne ühendamine ELi mandrivõrguga 2001. aasta oktoobri EL-Venemaa tippkohtumisel ühist huvi pakkuvate projektide nimekirja.

Selleks tuleb lahendada rida kaasnevaid küsimusi, nimelt seoses nii keskkonnaeeskirjade järgimise kui ka tuumaohutusega Venemaal või turule juurdepääsu vastastikkusega kummagi partneri sellealaste rahvusvaheliste kohustuste osas.

Moskvas 2003. aasta oktoobris kogunenud ümarlaud analüüsis elektri ühisturu poole suundumiseks vajalikke tingimusi. Klassifitseeritud raskuste hulgas nimetati:

- Piisava reguleeriva raamistiku puudumist Venemaal täheldati 2004. aasta märtsis teostatud uuringus. Nii kutsuti 2004. aasta septembris Venemaa esindajad osalema elektrisektori reguleerivate õigusaktide foorumile Florence'is. Nende arusaamine siseturu raames sisse seatud süsteemist võimaldab meie kahe turu hõlpsamat integreerumist aja jooksul;
- Asjakohaste ja võrreldavate standardite vastuvõtmine keskkonna ja elektritootmise ohutuse alal, nagu näiteks söe põletamise eeskirjad või tuumaohutuse garantii,¹⁸
- Turgude tõhusaks integreerimiseks tuleb rajada ühiskasutuseks vajalik infrastruktuur ning sünkroniseerida Venemaa ja liikmesriikide elektrisüsteemid. Võrkude ühendamise tööühma ülesandeks on uurida selle valdkonna hetkeolukorda. UCTE ja IPS/UPOS süsteemide sünkroonse ühendamise teostatavusuuring (komisjoni ja RAO-UESi kaasrahastamisel) on pooleli ja peaks lõpetatama hiljemalt 2007. aastal.

Finantstagatistesüsteemi loomine võiks kaasa aidata reformiprotsessi lihtsustamisele nii elektrisektoris kui ka süsivesinike sektoris.

b) Infrastruktuuride turvalisuse tugevdamine

Energia on üks peamisi valdkondi, milles saab kasutada satelliitnavigatsiooni. Selle rakendused energiasektoris katavad kogu tegevusahelat, eeluuringutest kuni ehituse ja transpordialaste järelmeetmeteni, hõlmates käituskohdade järelevalvet. Venemaa on algatanud oma süsteemi ambitsioonika moderniseerimisprogrammi – GLONASS – ning selle järkjärgulise avamise tsiviilkasutusele. Euroopa programm GALILEO

¹⁷ Tuleks meenutada, et nii AIE kui ka EURELECTRIC hinnangute kohaselt peaks liit 2030. aastaks Euroopa elektritarbijate vajaduste rahuldamiseks investeerima ligi 600 GW tootmisrajatistesse kolmekümne aastaga.

¹⁸ Selleks tuleb siiski rahul olla tuumaohutuse kontrolli sõltumatu süsteemi rajamisega.

kavandab 2008. aastaks esimese spetsiaalselt tsiviil- ja kaubandusrakenduste jaoks projekteeritud satelliitnavigatsioonisüsteemi rajamist.

GLONASSi ja GALILEO ühiskasutuse eesmärki on taotletud alates 1999. aastast. Nende kahe võrgu täiendav kasutus tugevdab märkimisväärselt energia transpordi ja tootmise infrastruktuuride turvalisust.

Energiadialoog aitab kaasa läbirääkimiste algatamisele nende kahe süsteemi koostalitluse eesmärgil. Tehtud edusammud võimaldavad kavandada sellise lepingu sõlmimist 2005. aasta lõpuks. Lisaks GLONASSi ja GALILEO tehnilise kokkusobivuse aruteludele hõlmab alustatud koostöö ühist vastuvõtjate ning energiavaldkonnale spetsiifiliste rakenduste arendamist (transpordiinfrastruktuuride eeluuringud, ehitus ja hooldus).

c) Investeeringute tagamine

Üldine investeerimiskliima Venemaal peab muutuma läbipaistvamaks, stabiilsemaks ja etteaimatavamaks. EL julgustab jätkuvalt Venemaad teostama selleks vajalikke reforme. Venemaa ühinemisel Maailma Kaubandusorganisatsiooniga on sellele positiivne mõju. Lisaks peaksid kaubanduse hõlbustamise ja investeeringute kaitse eesmärgid ja ettevõtmised, mis on käesolevalt Euroopa Majanduspiirkonna raames välja arendamisel, samuti positiivselt kaasa aitama investeerimiskliima parandamisele Venemaal.

ELi ja Venemaa vaheliste energiasuhete finantsraamistiku täiustamine kutsus esile erinevaid algatusi. Esiteks (2002) kerkis **rahvusvaheliste vahekohtu otsuste tagatisefondi** idee. See mõiste püüdis parandada Euroopa ettevõtjate püsivat kindlustusetunnet seoses sellega, et puudub Euroopa ja Vene ettevõtete vaheliste äri vaidluste raames tehtud rahvusvaheliste vahekohtu otsuste ülevõtmine Vene õiguskorda. Komisjoni tellitud teostatavusuuringus jõuti järeldusele, et see mõiste määras küll kindlaks tegeliku probleemi, kuid selle elluviimine oleks ühenduse eelarvele rahaliselt äärmiselt kulukas (500 miljoni euro ringis), andmata siiski kavandatud projektide sobivaks katteks kriitiliselt vajaliku suurusega vahendeid. Õiguslikust seisukohast olid vajalikud 25 liikmesriigi ja Venemaa ratifikatsioonid ning lisaks võis sellise tagatise andmine ainult ohutada Vene õigussüsteemi toimimatus püsivust.

Kavandatava süsteemi rakendamatus sundis otsima alternatiivset algatust, mis on vähem kulukas ja kooskõlas turu seadustega; seda tehti uuringu raames, mille komisjoni tellis Euroopa Investeerimisfondilt. Selle lähenemise aluseks on tähelepanek, et Vene ettevõtjatel ei ole, isegi toornafta hinna järsu tõusu korral, rahuldavat juurdepääsu rahvusvahelistele rahaturgudele ning eelkõige väga pikaajalistele finantseeringutele. Ent üksnes nõuetele vastavate projektide, mille maksumuseks võib hinnata ligi 200–300 miljardit eurot, arendamiseks oleks vaja juurdepääsu finantseeringutele pikemaks ajaks kui praegune tüüpiline kestus 5 aastat. Ideaalselt peaks kestus ulatuma 10 kuni 12 aastani, ajapikku isegi kauem. Selle eesmärgi saavutamiseks võidakse ette näha võimaluse korral mitmepoolse arengupanga juures asuva „**Energy Desk**” loomist, mis teenindaks eelisjärjekorras energiadialoogi, asudes nimelt aktiivsesse ossa **pangasündikaatide** asutamises. Eesmärgiks oleks anda pikaajalisemaid ja vähema maksumusega vahendeid Vene projektide arendamiseks, jagades riski mitmete sündikaati kuuluvate pankade vahel.

Selle „Energy Desk” maksumus piirduks ELi jaoks stardikulude katmisega. Vene ettevõtetal või ametivõimudel ei oleks vaja vahendeid eraldada. Algatus kuuluks partnerlus- ja koostöölepingu raamesse. Seda peaks olema võimalik süvendada pankade ja energiavaldkonnas tegutsevate äriühingutega selliselt, et see tegutseb täiendusena nendele.

Samal ajal võiks arendada teisigi algatusi, nimelt võiks kavandada võimaluse **energiaefektiivsuse investeerimis- või tagatisefondi** asutamiseks, mis näib õigustatud nimelt suurte energiakadude tõttu (40% ringis), mis on Venemaal valdav. See fond võiks keskenduda sellel alal Venemaal tegutsevate Euroopa ettevõtete sihipärasele toetusele. Igal juhul vajab see enne käivitamist üksikasjalikku hinnangut ja turuanalüüsi. See vajaks siiski märkimisväärset vahendite eraldamist ühenduse eelarvest, kuid võiks olla seotud Kyoto protokolliga rakendamiseks Venemaa poolt.

Pärast Kyoto protokolliga ratifitseerimist võib lisaks investeringugarantii fondi ettevalmistusele energiaefektiivsuse jaoks arvesse võtta Kyoto protokolliga seonduvate paindlike mehhanismide rajamisest tekkida võivaid sünergiaid.

4. JÄRELDUSED

Dialoog osutus kasulikuks seoses konkreetsete tulemustega, mis saavutati. Poolte strateegiad ja poliitikavaldkonnad näitavad lähenemist, mille üle võib heameelt tunda.

Ühenduse õigustik võiks saada Venemaal teostatava energiasektori reformi võrdlusraamistikuks. See võrdlus on elektrisektoris tundlikum kui gaasisektoris. EL peab seda reformi prioriteediks, mida oleks Venemaal jätkusuutliku arengu võimaldamiseks vaja mitte ainult Vene energiasektoris, vaid ka Vene majanduses tervikuna.

Lahendada jääb veel palju küsimusi selleks, et soodustada kahe turu paremat lõimumist. Tulevikus tuleks rõhk asetada kummagi poole jaoks prioriteetseks peetavatele teemadele:

- reformiprotsesside julgustamine energiasektoris Venemaal;
- energiaefektiivsuse, tehnoloogia- ja keskkonnavalase ning Kyoto protokolliga elluviimise alase lävimise arendamine;
- investeringute edendamine ja kaitsmine;
- üleeuroopalise loodusliku gaasi turu rajamine;
- maitsi toimuva naftatranspordi tugevdamise järelevalve (õlitorustik, pigem raudteed kui meretransport).

Nende eesmärkide elluviimine panustab otsustavalt suure mandrituru loomisesse.

Euroopa Liidu ja Venemaa kasvav vastastikune sõltuvus vajab sügavamat koostööd, eriti energiasektoris. Energiadialoog ja selle Kyoto protokolliga elluviimisega seonduvad spetsiifilised tahud panustavad ühisesse majandusruumi ning kuuluvad partnerlus- ja koostöölepingu raamesse.

LISA

	Venemaa Föderatsioon		25 EL	
	2000 2020		2000 2020	
Rahvastik (miljon)	146	120-125	453	462
SKT (miljardit eurot)	220	/	8 940	14 460
Majanduskasv aastas	6,3%		2%	2,4%
Tarbimine (Mtep)	586	900	1650	1895
Tarbimine <i>per capita</i> (tep/h)	4	7,2	3,6	4,1
Nafta/varud	65 miljardit barrelit	/	6,5 miljardit barelit	/
Toodang	323 Mtep	500 Mtep	164 Mtep	102 Mtep
Eksport+/ import	+ 205 Mtep	+330 Mtep	- 518 Mtep	- 632 Mtep
Kaubavahetus EL/Venemaa	+ 126 Mtep ehk 60%	:	- 126 Mtep ehk 25%	:
Gaas Varud	47 triljonit m ³	/	3 triljonit m ³	/
Toodang	490 Mtep	600 Mtep	197 Mtep	147 Mtep
Eksport+/ import	+ 175 Mtep	+ 216 Mtep	- 186 Mtep	- 450 Mtep
Kaubavahetus EL/Venemaa	+ 90 Mtep ehk 36%		- 90 Mtep ehk 50%	:
Süsi Varud	157 miljardit tonni	/	100 miljardit tonni	/
Toodang	116 Mtep	190 Mtep	203 Mtep	124 Mtep
Eksport+/ import	+ 12 Mtep	+ 23 Mtep	- 91 Mtep	- 128 Mtep
Kaubavahetus EL/Venemaa	+ 4 Mtep ehk 33%	:	- 4 Mtep ehk 5%	:
Uraan Varud	158 000 tonni	/	15 000 tonni	/
Toodang	2 500 tonni	5 000 tonni	711 tonni	0
Eksport+/ import	+ 16 000 tonni	-	- 15 800 tonni	-
Kaubavahetus EL 15/Venemaa	4 200 tonni	-	- 4 200 tonni	-